

Herkennen, duiden, handelen: complottheorieën en anti- institutioneel gedachtegoed.

Handreiking voor politiecollega's

Door: Kenniscentrum CTER i.s.m. Regionale Intelcellen
Rubricering: Politie intern
Status: Definitief
Versie: 1.0 (juli 2025)

Leeswijzer

Voor u ligt de handreiking *'Herkennen, duiden, handelen: complottheorieën en anti-institutioneel gedachtegoed'*. Deze handreiking is ontwikkeld door het Kenniscentrum CTER van de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) in samenwerking met enkele Intelcellen. Het doel van de handreiking is om politiecollega's te ondersteunen bij het omgaan met en het inschatten van gedrag door complotdenkers en mensen met anti-institutioneel gedachtegoed. Dit gedrag kan worden ingegeven door een wereldbeeld waarin de overheid, gezagsdragers en instanties worden gezien als onderdeel van een 'kwaardaardige elite'. Voor politiecollega's die het gedachtegoed niet kennen kan het lastig zijn om uitspraken te begrijpen of gedrag te duiden. Dit document kan helpen om complotdenken en radicalisering daarbinnen te *herkennen*, de mate waarin een persoon CTER-waardig is *in te schatten*, en geeft handvatten voor hoe politiecollega's kunnen *handelen* in het contact met iemand met (al dan niet radicale) anti-institutionele denkbeelden.

Deze handreiking is opgesteld om handzaam te zijn voor collega's in verschillende functies, zowel binnen basisteams als binnen de CTER-Intelcellen. Het dient echter voornamelijk gebruikt te worden als hulpmiddel voor gespreksvoering of gespreksevaluatie.

Dit is nadrukkelijk géén werkinstructie. Ook moet deze handreiking niet worden gezien als alternatief voor de bekende duidingssystematiek. Gegeven voorbeelden in deze handreiking zijn niet uitputtend!

In deze handreiking is ervoor gekozen een drietrapsgradatie te hanteren: complotdenken, radicalisering, en (het bereiken van) het stadium van extremisme. De velden zijn gevuld om van toepassing te zijn op **anti-institutioneel gedachtegoed**. 'Terrorisme' wordt in dit kader gezien als op mensenlevens of vitale belangen gerichte extremistisch (ideologisch) geweld. In veel gevallen zullen de zichtbare uitingen van extremisme en terrorisme hetzelfde zijn. Daarom zijn ze in deze handreiking in dezelfde kolom gevat. Daar waar terroristische ideologie of handelen noemenswaardig andere aandacht vraagt dan niet-terroristisch extremisme staat dit aangegeven in *schuine rode tekst*. In de praktijk zal het vermoeden van terrorisme echter leiden tot een andere operationele werkelijkheid in de vorm van een onderzoek of interventie, waardoor deze handreiking minder relevant wordt. Daarom is ervoor gekozen om terrorisme slechts beperkt te laten terugkomen in deze handreiking.

Goede gespreksvoering, het stellen van de juiste vragen, en het op waarde schatten van de uitspraken en andere uitingen zijn van groot belang voor het onderkennen van radicalisering. Dit document kan u daarbij helpen. In het geval van een vermoeden van radicalisering is het altijd raadzaam om dit uitgebreid en zorgvuldig te muteren en debetreffende Intelcel CTER in te lichten door het gebruik van een CTER-projectcode.

Herkennen

	Complotdenken	Radicalisering	Extremisme / <i>terrorisme</i>
Gedachtegoed	Een kwaadaardige elite verstoort de levens van 'het volk' moedwillig. Maatschappelijke ontwikkelingen zijn te verklaren door de handelingen van een samenzwering.	Duidelijk vijandbeeld: de elite / overheid is de vijand van 'het volk'. Het volk wordt voorgelogen, onderdrukt en soms vermoord. Verzet wordt als noodzakelijk gezien.	Duidelijk vijandbeeld: de elite/overheid is de vijand van het volk. Een confrontatie is onvermijdelijk. Verzet is noodzakelijk, geweld is daarbij toegestaan.
Thematiek	Covid-19, 5G, Satanisch ritueel kindermisbruik, chemtrails, toeslagschandaal, WEF, stikstofbeleid, militarisering, etc.	Focus op actief handelen om overheid tegen te werken. Fixatie op overheidsinstanties (Belastingdienst, CJIB, (lokale) bestuurders, RIVM, Jeugdzorg, etc.)	Het belang van verzet benadrukt, oproepen tot actie. Fixatie op personen of overheidsinstanties neemt verder toe. <i>Geweldsbereidheid uit zich in handelen.</i>
Taalgebruik	Termen als 'Geboortetrust', 'Mens van Vlees en Bloed', 'Volk wordt Wakker', 'Spiritueel Ontwaken', de Elite, 'het klopt niet' etc.	Termen als 'verraders van het volk', 'er komen tribunalen', 'jij bent medeplichtig', 'burgerarresten'.	Termen als 'het is wij of zij', 'uitschakelen', 'mobilisatie' en 'genoeg is genoeg', 'vuurpeleton', etc.
Sociale omgeving	Interactie met directe omgeving wordt moeilijker. Buren of familie nemen afstand.	Sociale kring wordt kleiner, samenklontering van gelijkgestemden.	Verdere uitdunning sociale kring. 'Gematigden' vallen af. <i>Selectie van handelingsbereide personen.</i>
Handelingen	Weg bewegen van gezag en overheidsstructuren (uitschrijven BRP, niet betalen belastingen en boetes), zelf gefabriceerde pseudo-juridische documenten.	Online of fysieke bijeenkomsten, (oproepen tot) mobilisatie van groepjes voor actief verzet. Doxing en intimidatie.	Verspreiden extremistisch gedachtegoed. 'Offensief' preppen: voorbereiden op een (gewapende) confrontatie, etc. <i>Aanschaf wapens, wapen- en gevechtstraining, etc.</i>
Actiebereidheid	Laag. Voornamelijk gericht op regionale identiteit, zelfvoorziening (moestuinen, en 'defensief' preppen) en deelname aan (online) groepen.	Anticiperend en mobiliserend. Intimidatie is toegestaan. Let op: Bijzondere interesse in wapens (i.h.b. klassieke wapens en luchtdrukwapens) kan hier al ontstaan.	Het idee 'in oorlog' te (zullen) zijn legitimeert het gebruik van geweld. <i>Ideologische geweldsbereidheid uit zich in (heimelijke) handelingen.</i>

Duiden*

	Complotdenken	Radicalisering	Extremisme / <i>terrorisme</i>
Gedachtegoed	Niet noodzakelijkerwijs problematisch.	Het ontwikkelen van een duidelijk vijandbeeld en een legitimatie voor verzet zijn indicaties voor radicalisering.	Ernstig problematisch. Geweld wordt als gelegitimeerd en noodzakelijk gezien.
Benaderbaar	Betrokkene is vaak nog redelijk goed benaderbaar voor politie en andere (overheids)instellingen.	Betrokkene zal zich defensiever gaan opstellen naar vermeende vertegenwoordigers van de overheid. Medewerkingsbereidheid neemt af.	Vertegenwoordigers van de vermeende 'elite' / de overheid worden als vijanden en medeplichtigen gezien, en zijn daardoor geen geloofwaardige gesprekspartner.
Sociaal-Maatschappelijk	Zicht en toezicht nemen af, sociale problematiek wordt minder zichtbaar. Extra aandacht, m.n. voor kwetsbaren (kinderen e.d.), is noodzakelijk.	De kans op het vanuit een anti-institutionele overtuiging opbouwen van schulden of het plegen van strafbare feiten neemt toe.	Echokamers van gelijkgestemden kunnen leiden tot verdere radicalisering. <i>Mogelijk (nieuwe) criminele contacten.</i>
Zorg	Complotdenken kan leiden tot problematisch gedrag zoals niet betalen van boetes, niet voldoen aan regelgeving, of het mijden van zorg. Dit kan leiden tot grote persoonlijke problemen.	Psychische problematiek is een bekende risicofactor voor radicalisering. Ook ongezonde fixatie en een gebrek aan tegengeluid moeten worden onderkend.	Problematiek voortkomende uit maatschappelijk afhaken kunnen situatie verergeren. Zorg en toezicht kunnen worden gemeden, alternatieve zorg (ook kwakzalverij) vormen een risico. <i>Psychopathologie verhoogt dreiging.</i>
Veiligheid	Dreiging is beperkt.	Deurwaarders, bestuurders, journalisten, medewerkers van jeugdzorg of politie kunnen doelwit worden van doxing, intimidatie en bedreiging.	Mogelijke geweldsbereidheid zorgt voor een serieus veiligheidsrisico tegen personen of instanties.
CTER-waardig?	Waarschijnlijk niet, maar hou signalen van radicalisering in de gaten.	Ja, mogelijk in het kader van vroegsignalering en opname lokale persoonsgerichte aanpak.	Ja, democratische rechtsorde wordt bedreigd. <i>(Acute) dreigingsmitigatie, onderzoek waarschijnlijk noodzakelijk.</i>

*Dit overzicht dient als handreiking voor een 'oriënterende duiding'. Gebruik voor een volledige duiding de daarvoor bestemde systematiek, in overleg met de betrokken CTER Intelcel.

Handelen

	Complotdenken	Radicalisering	Extremisme / <i>terrorisme</i> *
Gedachtegoed	Verhaal kan lastig te volgen zijn. Vermijd discussie en stel geïnteresseerde vragen. Waar zit de zorg van betrokkene?	Probeer beeld te krijgen van een mogelijk vijandbeeld. Wie staat er tegenover wie? Hoe ziet diegene zijn eigen rol?	Onderzoek vijandbeeld en actiebereidheid. In welke fase van verzet bevindt men zich? Is een confrontatie aanstaande of al bezig?
Contact	Geregeld contact kan helpen om isolement te voorkomen. Goed contact helpt doordat het het beeld van de 'slechte' overheid nuanceert.	Wees bewust van het beeld van betrokkene. Mogelijk word je gezien als 'medeplichtig'. Ken de intenties van betrokkene. Extra veiligheidsmaatregelen kunnen wenselijk zijn, bijv. afspreken op een politiebureau.	Contact kan moeilijk zijn. Wees bewust van handelswijze van anti-institutionelen en neem passende voorzorgsmaatregelen. Mogelijk hebben partners ondersteuning van de politie nodig.
Muteren	Uitgebreid muteren helpt andere partners bij het vormen van een beeld. Wees terughoudend met het gebruik van de classificatie 'verward persoon'.	Muteer uitgebreid. Benoem mogelijke indicatoren van radicalisering zoals taalgebruik, vijandbeeld, legitimering van actie etc.	Muteer uitgebreid. Wees bewust van geradicaliseerd gedachtegoed en leg verbanden met mogelijke dreiging (zoals bv. de aanwezigheid van (legale) wapens).
Handhaven	Iedere 'overwinning' op de overheid zal worden gezien als bevestiging. Handhaaf regelgeving strikt en accepteer geen nepdocumenten.	Let bij handhaven op het risico van escalatie. Geef duidelijke grens aan en handel voorspelbaar.	Handhaaf strikt, maar let bij handhaven op het risico van escalatie. Geef duidelijke grenzen aan.
Partners inschakelen	Informeel bij het onttrekken aan toezicht relevante partners, zoals gemeente of leerplicht.	Stel andere eenheden en/of partners op de hoogte van relevante contacten, of bijv. bijzondere juridische of fiscale constructies.	Schakel expertise in voor het duiden van het gedachtegoed of het inschatten van een eventuele dreiging. Dit proces verloopt via de CTER Intelcel.
Interventie	Actieve interventiemogelijkheden voor de politie zijn beperkt.	Inbrengen van betrokkene bij een lokaal casusoverleg kan helpen bij het verder in beeld brengen van de zorg- en veiligheidsrisico's.	Informeel proactief relevante partners. Interventies zijn rol- en casusafhankelijk. Goede afstemming is cruciaal.

* Neem bij een vermoeden van gewelddadig extremisme of terrorisme **altijd contact op met de betreffende CTER Intelcel**.